

Skeema 5: Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys

OSA 1 PERSONALLISUUS OHJAA YKSILÖN TOIMINTAA

1. Persoonallisuus on psyykkisten ominaisuuksien kokonaisuus
2. Persoonallisuutta arvioidaan tieteellisissä ja soveltuvuustutkimuksissa
3. Perimä ja ympäristö muovaavat persoonallisuutta

OSA 2 PERSONALLISUUTTA TARKASTEELLAAN ERI NÄKÖKULMISTA

4. Temperamentti on synnynnäinen pohja persoonallisuudelle
5. Piirreteoriat kuvailevat yksilöiden välisiä eroja
6. Motivaatio ja toiminta- ja tulkintamallit ovat osa persoonallisuutta
7. Identiteetti kokoaa persoonallisuuden yhtenäiseksi tarinaksi

OSA 3 ÄLYKKYYDESSÄ JA LUOVUUDESSA ON YKSILÖIDEN VÄLISIÄ EROJA

8. Älykäs osaa päättellä, oppia ja soveltaa oppimaansa
9. Luovuus on kykyä keksiä uusia ideoita ja vaihtoehtoja

OSA 4 YKSILÖ TOIMII SOSIAALISESSA YMPÄRISTÖSSÄ JA KULTTUURISSA

10. Yksilö on osa monia ryhmiä
11. Tilannetekijät vaikuttavat yksilöön ja ryhmään
12. Kulttuuri vaikuttaa ihmisen toimintaan

OSA 5 SOSIAALISISSA TILANTEISSA KÄSITELLÄÄN TIETOA

13. Ihmisiä havainnoidaan omien skeemojen kautta
14. Ennakkoluulo on perusteeton kielteinen asenne
15. Asenne on tapa suhtautua merkitykselliseen kohteeseen
16. Sosiaalisuudella on hermostollinen perusta
17. Kuinka kestävä tulevaisuus rakennetaan?
18. Psykologian tutkimustieto tarkentuu jatkuvasti

kpl 10 YKSILÖ ON OSA MONIA RYHMIÄ

SOSIAALIPSYKOLOGIA

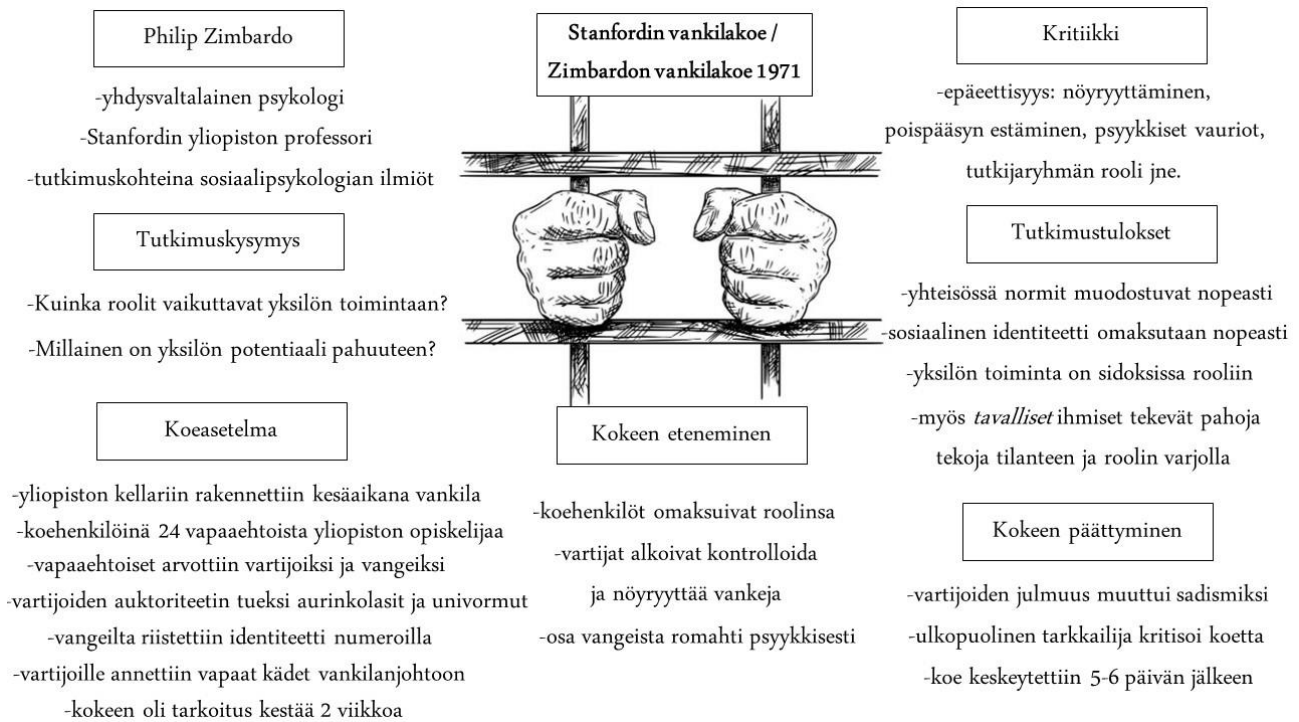
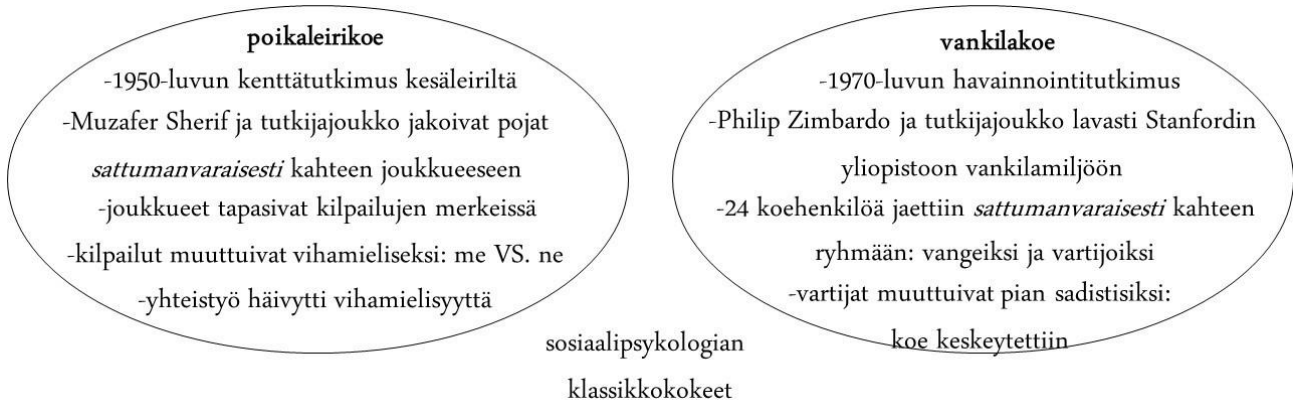
- = psykologian spesifi osa-alue yhteiskuntatieteiden puolelta
- tutkii ja selittää yksilöiden välistä vuorovaikutusta ja toimintaa

KÄSITTEENÄ RYHMÄ

- = vähintään kahden ihmisen yhteenliittymä, jolla on
 - A. keskinäistä vuorovaikutusta
 - B. yhteinen tavoite
 - → ilman näitä on vain järjestäytymätön ihmisjoukko
- ryhmän vaiheet
 - 1. muodostumisvaihe
 - 2. kuohuntavaihe
 - 3. vakiintumisvaihe
 - 4. toteuttamisvaihe
 - → tavoitteen toteutumisen jälkeen ryhmä hajoaa
- ryhmässä toimimisen hyvät puolet
 - kollektiivinen älykkyys / transaktiivinen muisti
- ryhmässä toimimisen huonot puolet
 - vapaamatkustaminen: Ringelmannin efekti
 - sosiaalinen dilemma / yhteismaan murhenäytelmä
- ryhmäkäsitteitä
 - KOHEESIO = ryhmän kiinteys
 - NORMI = säännöt, jotka ryhmä asettaa jäsenilleen
 - SANKTIO = normin rikkomisesta seuraava rangaistus
 - ROOLI = tehtävään tai asemaan sidottu käyttäytymisodotus
 - STATUS = sosiaalisen aseman (ulkoinen) tunnus
 - JOHTAJUUS = prosessi, jossa yksilö vaikuttaa muihin
 - muodollinen tai epämuodollinen
 - autoritaarinen, demokraattinen, laissez-faire

SOSIAALINEN IDENTITEETTI

- = itsensä määrittely jonkin ryhmän kautta, identiteetin osa-alue
- oma ryhmä = sisäryhmä = ME
- oman ryhmän ulkopuoliset = ulkoryhmä = NE

kpl 11 TILANNETEKIJÄT VAIKUTTAVAT YKSILÖÖN JA RYHMÄÄN

KONFORMISUUS

- = ryhmän yhdenmukaisuus
- yksilön mielipiteet ja asenteet mukautuvat ryhmän kaltaiseksi
- taustalla ryhmäpaine: erilaisuus tuo epävarmuutta
 - vaikutus korostuu nuorilla ihmisillä

TOTTELEVAISUUS

- = taipumus totella auktoriteettia (= käskyvaltaa)
- auktoriteetin tottelemisen taustalla
 - rangaistukset
 - palkinnot
 - ryhmäpaine
- tutkimuksen kohteena: tottelevaisuus VS moraalit

sosiaalipsykologian

klassikkokokeet

viivakoe

-1950-luvun havainnointitutkimus
-Solomon Asch ja tutkijajoukko pyysivät ryhmää koehenkilöitä vertailemaan viivojen pituuksia
-vain yksi oli aito koehenkilö, muut valekoehenkilöitä
-valekoehenkilöt väittivät yksimielisesti väärää viivoja samanpituisiksi: oikea koehenkilö myötäili heitä

tottelevaisuuskoe

-1960-luvun havainnointitutkimus
-Stanley Milgram ja tutkijajoukko lavastivat oppimistilanteen: koehenkilön tuli antaa sähköiskuja valekoehenkilölle rangaistukseksi vääristä vastauksista
-ihmiset antoivat jopa kuolettavia sähköiskuja, mikäli auktoriteetti otti asiasta vastuun

KÄSITTEENÄ JOUKKO

- = löyhä ihmisten yhteenliittymä, jolla EI ole
 - A. keskinäistä vuorovaikutusta
 - B. yhteistä tavoitetta
- joukkotapahtumat (tunnesävyn perusteella)
 - villitykset, esim. kultakuume
 - karnevaalit, esim. festarit
 - mellakat, esim. kärjistyneet mielenosoitukset
- joukkoilmiöitä
 - joukkoharha = yhteinen harhakäsitys todellisuudesta
 - joukkopaniikki = väkijoukon vaarallinen vauhkootuminen
 - epäyksilöllistyminen / deindividuaatio = minuuden hetkellinen menettäminen väkijoukon ympäröimänä

AUTTAMINEN JA AUTTAMATTA JÄTTÄMINEN

- auttamiskäyttäytymisen käsitteet
 - PROSOSIAALINEN KÄYTTÄYTYMINEN = vapaaehtoista, toisia ihmisiä hyödyttävää toimintaa
 - ALTRUISMI = muiden ihmisten pyyteetöntä auttamista ilman oman edun tavoittelua
- Miksi autetaan?
 - auttamisprosessi:
 - 1. huomion kiinnittäminen
 - 2. tilanteen tulkinta
 - 3. vastuun ottaminen
 - 4. auttamispäätös
 - 5. avunanto
- Miksi ei auteta?
 - auttamisprosessissa jokin kohta jää puutteelliseksi
 - kiire: "Olen jo myöhässä, en ehdi."
 - epävarmuus tilanteesta: "Hän on varmaan humalassa."
 - epävarmuus omista kyvyistä: "En osaa tehdä mitään."
 - ohikulkijavaikutus / sivustakatsojaefekti: "Joku muu on varmasti jo soittanut 112."

AGGRESSIIVISUUS

- = hyökkävyys
- norminvastaista toimintaa, jonka tarkoitus on vahingoittaa
- aggressiivisuutta selittäviä teorioita
 - biologinen teoria: testosteroni
 - frustraatioteoria: aggressio on seurausta turhaumasta
 - sosio-kognitiivinen teoria: mallioppiminen ja väkivaltaviihde
- aggressiivisuutta lisääviä tilannetekijöitä
 - alkoholi
 - aseet = ASEVAIKUTUS
 - lämpö = LÄMPÖHYPOTEESI
- aggressiivisuuden sukupuolierot
 - tilastoissa miehinen ilmiö
 - biologinen selitys: testosteronitaso
 - sosiaalinen selitys: miesten aggressiivisuus on sallitumpaa

kpl 13 IHMISIÄ HAVAINNOIDAAN OMIEN SKEEMOJEN KAUTTA

SOSIAALINEN HAVAITSEMINEN

- Millaisia muut ihmiset ovat?
- osatekijät
 - ensivaikutelma
 - stereotypiat
 - ennakkoluulot
 - attribuutiot

ENSIVAIKUTELMA

- = alustava skeema uudesta tuttavuudesta
- = pienistä vihjeistä rakennettu kokonaisvaikutelma
- muodostuu ensisilmäyksellä, osin tiedostamattomasti
- altis virheille
- ensivaikutelman kerrannaisvaikutus
 - STIGMA / POLTTOMERKKI = kielteiset havainnot kertaantuvat
 - HALOEFEKTI / SÄDEKEHÄVAIKUTUS = myönteiset havainnot kertaantuvat

STEREOTYPIA

- = ryhmään kohdistuva yleistys, joka ei huomioi jäsenten yksilöllisyyttä
- tiedostamaton ja automaattinen
- taustalla omakohtaisuus tai toisten kertomukset
- liittyy tyypillisesti
 - ikään
 - ammattiin
 - kansallisuuteen
 - uskontoon
 - sukupuoleen

- stereotypian hyvät puolet
 - kategorisoiminen jäsentää todellisuutta
 - nopeuttaa ja helpottaa päättelyä
 - *parhaimmillaan* harmiton ja hyödyllinen
- stereotypian huonot puolet
 - ylläpitää yleistäviä käsityksiä ja pelkistää yksilön
 - johtaa itseään toteuttavaan ennusteeseen
 - *pahimmillaan* loukkaava ja vihamielinen

kpl 14 ENNAKKOLUULO ON PERUSTEETON KIELTEINEN ASENNE

ASENNE

- =kielteinen TAI myönteinen suhtautumistapa
- omaksutaan sosialisatiossa
- esimerkki kielteisestä asenteesta: ennakkoluulo

ENNAKKOLUULO

- =kielteinen asenne ryhmää tai sen yksittäistä jäsentä kohtaan
- perusteeton, kärjistävä, vahingoittava
- ennakkoluulo omaksutaan sosialisatiossa
 - kasvatus
 - mallioppiminen
 - vanhempien asenteet
- ennakkoluulon osatekijät
 - 1. emotionaalinen: kielteiset tunteet, kuten pelko ja viha
 - 2. kognitiivinen: tiedot, uskomukset
 - 3. toiminnallinen: vitsailu, halveksunta, nimittely
- ennakkoluulo käytännössä (ja äärimuodoissa)
 - SYRJINTÄ = eriarvoiseen asemaan asettaminen
 - RASISMI = etniseen taustaan kohdistuva ennakkoluulo
 - SEKSISMI = sukupuoleen kohdistuva ennakkoluulo
 - VIHAPUHE = vihaa lietsova viestintä
 - VIHARIKOS = lainvastainen teko, jossa motiivina uhrin ryhmäjäsensyys
 - DEHUMANISAATIO / EPÄINHIMILLISTÄMINEN = ihmisarvon riistäminen
 - ennakkoluulo + aggressiivisuus = vaarallinen yhdistelmä
- ennakkoluulojen vähentäminen
 - tiedottaminen, kouluttaminen, kasvattaminen (tärkeää kasvattajien yhdenmukaisuus)
 - taide, draamapedagogiikka ja lukeminen (lisäävät EMPATIAA = kyky asettua toisen asemaan)
 - KONTAKTIHYPOTEESSI = myönteiset tapaamiset eri ryhmien välillä (yhteistyötä, EI kilpailua)
 - HUOM: oman ryhmäjäsensyyden hälventäminen EI ole oikea ratkaisu (sosiaalisen identiteetin tärkeys): sen sijaan yhteisten piirteiden löytäminen

STEREOTYPIA >< ENNAKKOLUULO

- samanlaiset käsitteet pienellä erolla
- stereotypia = yleistys
 - negatiivinen tai positiivinen
 - kohdistuu ryhmään
- ennakkoluulo = asenne
 - yksinomaan kielteinen
 - kohdistuu ryhmään TAI sen yksittäiseen jäseneseen

kpl 15 ASENNE ON TAPA SUHTAUTUA MERKITYKSELLISEEN KOHTEESEEN

ASENNE

- = opittu taipumus ajatella, tuntea ja käyttäytyä tiettyä kohdetta kohtaan
- = arvolutautunut skeema
- kielteinen tai myönteinen suhtautumistapa
 - kielteinen asenne = ennakkoluulo
- liittyy sosiaalisesti merkitykselliseen kohteeseen
 - esim. koulunkäynti, kasvissyönti, luonnonsuojelu jne.
- asenteen osatekijät: emotionaalinen, kognitiivinen ja toiminnallinen
- asenteet omaksutaan sosialisatiossa ja ne ovat varsin pysyviä
- asenteiden tutkiminen
 - kyselylomakkeet
 - toiminnan observointi
 - haastattelu
- asenne jäsenyy, kun kiisteleviä näkökantoja punnitaan
 - analyyttisesti
 - intuitiivisesti
 - asenne voi jäsenyä myös tutuksi tulemisen kautta = pelkkä tuttuus-ilmiö

PELKKÄ TUTTUUS-ILMIÖ (engl. *mere exposure*) / altistuminen

- = tuttuus saa pitämään kohteesta
- altistuminen kohteelle lisää myönteistä asennetta sitä kohtaan
 - esim. uusi muotivillitys → mitä enemmän näkee, sitä enemmän pitää
 - esim. uusi musiikkikappale → mitä enemmän kuuntelee, sitä enemmän pitää

KOGNITIIVINEN DISSONANSSI

- = pyrkimys välttää ristiriitaa tietojen ja toiminnan välillä → pyrkimys KOGNITIIVISEEN TASAPAINOON
- käsitteen kehitti 1950-luvulla Leon Festinger
- kognitiivinen dissonanssi syntyy, mikäli yksilön tiedot ja toiminta ovat ristiriidassa
 - esim. henkilö tupakoi, vaikka tietää sen olevan epäterveellistä

kpl 16 SOSIAALISUUDELLA ON HERMOSTOLLINEN PERUSTA

SOSIAALINEN NEUROTIEDE

- sosiaalipsykologia + aivotutkimus
 - kohde: sosiaalipsykologian ilmiöt
 - tutkimusmenetelmät: aivokuvantaminen
- Onko sosiaalisen tiedon käsittelylle omat aivoalueensa?
- sosiaalisen neurotieteen löydös: PEILISOLUT
 - ”sosiaalisia” hermosoluja
 - peilisolut >< empatia
 - esim. henkilö I tarttuu kahvikuppiin → henkilö II tarttuu kahvikuppiin

AUTISMI

- keskushermoston laaja-alainen kehityksellinen häiriö
- synnynnäinen ja perinnöllinen
- oireet
 - sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet
 - sanaton viestintä
 - katsekontakti
 - huumori ja sarkasmi
 - tunteiden tunnistaminen
 - toistavat ja joustamattomat käytösmallit
 - voimakkaat kiinnostuksen kohteet
 - positiiviset oireet ja SAVANTISMI = poikkeuksellinen lahjakkuus
- vaikeusasteeltaan ja oirekuvaltaan hyvin yksilöllinen: AUTISMIKIRJO
 - autismi
 - Aspergerin oireyhtymä
 - Rettin oireyhtymä
- yleisyys alle 1 %
 - huomattavasti yleisempää pojilla ja miehillä
 - ilmenee jo varhaislapsuudessa (1-3-v.)

- hoito
 - ei parantavaa, vaan toimintakykyä tukevaa hoitoa
 - terapiassa vuorovaikutustaitojen harjoittelua
 - arjen tukitoimia

WILLIAMSIN OIREYHTYMÄ

- geneettinen häiriö
- perinnöllinen: geenivirhe 7. kromosomissa
- älyllinen kehitysvammaisuus (ÄO alle 70)
- sosiaalisen vuorovaikutuksen erityispiirteinä poikkeuksellisen taitava ja voimakas ekstroversio
 - puheliaisuus
 - tuttavallisuus
 - kohteliaisuus
- erittäin harvinainen: 0,01 %

PROSOPAGNOSIA

- = kasvosokeus
- synnynnäinen tai aivovaurion seurausta
- kyky tunnistaa kasvoja heikentynyt (muiden kohteiden tunnistuskyky normaali)
- yleisyys 2 %
- eriasteisuus ja yksilöllisyys
 - vakavanlaatuudessa henkilö ei muista omia perheenjäseniään